

Hälsa och miljö i skolan och förskolan

Information till dig som driver eller arbetar inom skolverksamhet eller ska starta en ny verksamhet. Denna information gäller framförallt inomhusmiljö, smittskydd och miljö. Separata regler gäller för livsmedelshantering och tas inte upp här.

Kort om miljöbalkens övergripande krav

Sveriges lag om miljö och hälsa är miljöbalken. Dess huvudsyfte är att ge nuvarande och kommande generationer en god och hälsosam miljö. Miljöbalken är tydlig med att den som driver en skolverksamhet bär ansvaret för att verksamheten inte orsakar någon form av skada på barn och elevers hälsa eller på miljön. Det innebär att den som är ansvarig för en skolverksamhet också måste ha kunskaper för att uppfylla miljöbalkens bestämmelser.

Den som ansvarar för en skolverksamhet ska ha goda kunskaper om hur verksamheten påverkar barn och elevers hälsa och miljön och ska även arbeta förebyggande i dessa frågor. För skolverksamheter finns det dessutom tydliga krav på skriftlig dokumentation, ett s.k. egenkontrollprogram. Egenkontrollprogrammet ska bl.a. visa hur ansvaret är fördelat och vilka rutiner som finns för att förebygga hälso- och miljöfara.

Fastighetsägaren och den som hyr ut lokaler till en skolverksamhet har också ansvar för hälso- och miljöskyddsfrågor. Ansvaret kan variera beroende på avtal och gränsdragningslistor mellan själva verksamheten och fastighetsägaren/förval-

turen/hyresvärden. Därför är det viktigt att ha en tydlig ansvarsfördelning för fastighetsfrågor.

Egenkontroll

En bra egenkontroll är en kvalitetssäkring för verksamheten och kan vara en lönsam investering. Välskötta lokaler kan minska behovet av lokalunderhåll och en tydlig ansvarsfördelning kan medföra att tiden utnyttjas bättre när alla vet precis vem som ansvarar för vad.

Ansvar

I egenkontrollkravet ingår att verksamhetens ansvarsfördelning ska vara tydlig. Det är svårt att själv ha all den fackkunskap som behövs för att klara miljöbalkens krav. Den som är ansvarig ska dock känna till vilka kraven är och även kunna försäkra sig om att verksamheten har den kontroll som krävs. Ansvar kan förstås delegeras till andra, men ansvarsfördelningen måste då vara dokumenterad och väl känd för alla berörda.

Fördelningen av ansvaret ska vara dokumenterad och tydlig och ska beskriva:

- Vem som har ansvar för att se till så att miljöbalkens krav följs
- Vem som ansvarar för att kontinuerligt uppdatera rutiner, kontaktuppgifter, ansvarsfördelning för att skapa och behålla en fungerande egenkontroll
- Vilket ansvar för fastighetsfrågor som ligger på verksamheten respektive fastighetsägare/förvaltare/hyresvärd

En god kommunikation mellan skolverksamheten och fastighetsägare/förvaltare/hyresvärd är nödvändig för att kunna säkerställa att skötsel och underhåll av verksamhetslokalerna fungerar.

Rutiner

Skolverksamheten ska ha rutiner för att minimera risker för hälsa och miljö. Alla anställda i verksamheten ska känna till rutinerna eller veta var de finns och det är därför ett krav att dessa finns nedskrivna.

Miljökontoret anser att tydligt ansvar och rutiner ska finnas dokumenterade för:

- Underhåll av lokaler och inredning
- Kontroll av ventilation
- Rutin för felanmälan, inklusive akuta fel
- Hygien och smittskydd
- Rutin vid olyckor, allergiska reaktioner etc.
- Kosmetiska produkter (innehållsförteckning och bäst-före datum)
- All rengöring (hur ofta och av vem all städning, tvätt av textilier och golvvård ska utföras)
- Risker i utemiljön
- Kemikalier (säkerhetsdatablad)
- Avfall

Risker inom skolverksamhet

Smittspridning, fukt, radon, dålig luftkvalitet, starka kemikalier eller för hög/låg temperatur är exempel på faktorer som kan påverka hälsa och miljö inom skolverksamheten. Den som är ytterst ansvarig på verksamheten är skyldig att undersöka och bedöma risker. Riskbedömningen ska dokumenteras och kan till exempel, utifrån en checklista, göras i samband med skyddsronder. Noterade risker och brister från rondan samt uppföljningen bör dokumenteras i en samlad åtgärdsplan.

Oavsett om någon annan har ansvar för kontroller och åtgärder i fastigheten, ska den som an-

svarar för verksamheten ha den kunskap om risker som fordras för att kunna ha den övergripande kontrollen.

Lokaler

Städning

Metoder

Ta reda på vilken städmetod som krävs för golven. Olika golvtyper kräver olika städmetoder och fel metod kan förstöra golvet och leda till hälsoproblem. Exempelvis kan golven luckras upp och börja damma. Välj ett rengöringsmedel som är anpassat till det material som ska rengöras och tänk på att inte överdosera. Att det luktar nystädat innebär nödvändigtvis inte att det är rent. Rena lokaler luktar normalt sett inte om man inte använder parfymerade rengöringsmedel.

Förutsättningar för en bra städning

Ordning och reda underlättar städningen. En genomtänkt möblering kan påverka möjligheten till ett gott städresultat. För att undvika onödig dammansamling bör material, leksaker, madrasser och liknande förvaras i skåp. Ju mer öppna ytor desto mer damm förekommer i inomhusluften. Mycket uppvirvlade dammpartiklar kan medföra att luften upplevs torr men självklart finns det även andra orsaker till det.

Ventilation

Vi vistas mycket inomhus och luften i en lokal förorenas hela tiden av ämnen i inredning och byggmaterial, från människor o.s.v. Dålig luftkvalitet kan exempelvis leda till allergiska besvär, huvudvärk, trötthet, klåda och irritationer i ögon och luftvägar. För att minska risken för hälsorelaterade besvär ska ventilationen ha tillräcklig kapacitet och även regelbundet kontrolleras och underhållas. Ventilationens luftflöden¹ ska vara anpassade till hur många personer som vistas i lokalen, och även till hur många personer som vistas i varje rum.

Passa gärna på att vädra under tiden ni är ute eller när ett rum står tomt, men ställ då helst upp flera fönster på vid gavel för att framkalla s.k. korsdrag. Detta görs endast under en

¹ Uteluftsflödet bör vara minst 7 liter per sekund per person med ett tillägg på minst 0,35 liter per sekund per kvadratmeter.

kortare stund, max fem minuter, för att uppnå bästa effekt men samtidigt inte slösa för mycket energi.

Kontroll av ventilationen

Fastighetsägaren är skyldig att regelbundet kontrollera fastighetens ventilationssystem med hjälp av en behörig besiktningsman. Det kallas för obligatorisk ventilationskontroll, så kallad OVK. I skolverksamhet ska OVK göras vart tredje år. Att OVK:n är gjord utgör dock ingen garanti för att luftkvaliteten är god. Dels eftersom kontrollen följer de krav som gällde när huset byggdes och men även för att den inte tar hänsyn till antalet personer som vistas i lokalen. OVK är kvitto på att åtminstone någon form av underhåll av ventilationen har gjorts och är därigenom ett slags minimikrav.

Misstanke om dålig luftkvalitet

Om det misstänks att ventilationen inte fungerar, eller att luftomsättningen är för låg i förhållande till antalet personer som vistas i lokalen bör ansvarig för verksamheten be fastighetsägaren att mäta aktuella luftflöden och sedan jämföra dessa med de riktvärden som Folkhälsomyndigheten har för luftflöden inom skolverksamhet.

Temperaturen inne

Temperaturen inne bör vara mellan 20 och 23°C. Golvtemperaturen ska helst vara runt 20–26°C och får inte vara lägre än 16°C. Om det är mycket kallare vid golvet än drygt en meter ovanför golvet upplevs det ofta obehagligt kallt. Skillnaden bör därför inte vara mer än 3°C.

Ibland kan temperaturen bli hög när solen skinner in genom fönstren. Då behövs avskärmning. Markiser är ofta mer effektiva mot värme än persienner.

Fukt

Fuktskador i en byggnad innebär en stor hälsorisk. Fukt kan göra att mögel och bakterier växer till som i sin tur kan ge ifrån sig kemiska ämnen. Fukt kan också leda till att kemiska ämnen avges från uppluckrat byggmaterial. Om man är observant på missfärgningar, avvikande lukt, bubblor i golv- eller väggmatta, kakelplattor som släpper etc. och dessutom håller koll på att fasaden är välskött och att hänggrännor och stuprör är rena och funktionella är chansen större att fuktskador åtgärdas i tid. Kontroller av fastig-

hetens skick ingår i er fastighetsägares/förvaltarens/hyresvärds egenkontroll. Risk för fukt är lämpligt att kontrollera vid skyddsronder.

Varmvatten

I stillastående varmvatten som håller för låg temperatur kan Legionellabakterier växa till. Om man andas in vattenånga med Legionellabakterier kan man bli allvarligt sjuk och få lunginflammation. Risken är särskilt stor för personer med nedsatt immunförsvar.

Bakterierna dör vid upphettning. Om varmvattnet håller minst 60°C i beredaren och 50°C i ledningarna kan man vara säker på att bakterien avdödas.

(På förskolor regleras vattentemperaturen ofta ned för att barnen inte ska bränna sig. Det är då viktigt att temperaturen är nedreglerad precis vid blandaren och inte en bit in på ledningen.)

Dagsljus

Källarlokalerna är olämpliga för drivande av skolverksamhet. Dels eftersom det är viktigt med dagsljus i lokalen men även p.g.a. de svårigheter det skulle innebära för utrymning vid eventuell brand.

Buller

Ljudet från verksamheten själv, det vill säga bulleralstrande installationer och aktiviteter i allmänhet kan utgöra en olägenhet och vara direkt skadligt för hörseln. Skolverksamheten måste kontinuerligt arbeta med att hålla ljudnivåerna nere. Det kan bl.a. göras med ljuddämpande material i verksamhetslokaler, inredning och installationer, men också genom pedagogiken.

(I listan med publikationer finns tips om en skrift från Socialstyrelsen, Bullret bort, om hur bullret kan minskas i förskolan.)

Ljud från installationer, exempelvis ventilation, får inte vara för högt. Om ljudet från en installation i sig överstiger 30 dBA bedöms det oftast som en olägenhet. Om ni upplever problem med detta ska ni be er fastighetsägare/förvaltare/hyresvärd att mäta upp och åtgärda eventuella problem.

Radon

Radongashalten ska inte överstiga 200 Bq/m³ (Becquerel per kubikmeter luft). Inom skolverksamhet ska radonhalten alltid kontrolleras och åtgärdas om den är för hög. Radonhalten ska kontrolleras återkommande minst var 10:e år samt vid ombyggnationer.

Lokalyta

Idag finns inga riktlinjer för vilken golvyta som är lämplig per barn. Det miljökontoret kontrollerar vid tillsyn är att ventilationen är anpassad för antalet personer i lokalen. Även takhöjden har betydelse för luftens kvalitet och bör vid nybyggnation inte vara lägre än 2,7 meter. Trångboddhet ökar risken för smittspridning mellan barn och ställer även större krav på förvaring så att den är hygienisk och ändamålsenlig.

Kemikalier

Lås in kemikalier

Samtliga kemiska produkter och biotekniska organismer som kan innebära risk för hälsa eller miljö ska vara inlåsta. Exempel på sådana produkter är maskindiskmedel, fixervätska för teckningar, målarfärger och tändvätska. Dessa produkter är oftast märkta med en orange symbol, s.k. farosymbol eller ett faropiktogram. Produk-

terna ska dessutom vara tydligt märkta med skyddsanvisning, innehållsuppgift och doseringsanvisning.

Säkerhetsdatablad och förteckning

För varje faroklassad kemisk produkt ska det finnas säkerhetsdatablad som förvaras intill produkten. Databladet får ni via leverantören eller tillverkaren.

Det måste också finnas en förteckning över samtliga faroklassade kemiska produkter. Om antalet produkter är ett fåtal och enkla att överblicka accepterar vi att man endast har säkerhetsdatablad samlade som en förteckning.

Försök minska användningen av kemikalier

Skolverksamheter bör minska användningen av kemikalier som innebär en risk för hälsan eller miljön. De kemiska produkter som har ett mindre farligt alternativ ska bytas ut.

Tillsyn

Miljökontorets roll

Miljökontoret i Eskilstuna kommun har bl.a. ansvar för tillsyn av skolverksamheter. Det innebär att vi ska kontrollera att bestämmelser i miljöbalken följs och på så sätt säkerställa en god hälsa och miljö för eleverna/barnen.

Om verksamheten och fastighetsägaren har olika uppfattning om något som rör inomhusmiljön kan miljökontoret agera som oberoende part. Miljökontoret kan bedöma om åtgärd krävs och vid behov, ställa krav i form av föreläggande.

De äldre farosymbolerna.

Mycket giftig/
Giftig

Frätande

Hälsoskadlig
Irriterande

Miljöfarlig

Explosiv

Extremt/
Mycket brandfarligt

Oxiderande

De nya farosymbolerna (faropiktogram). Efter den 1:a juni 2015 ska kemiska produkter vara märkta med de nya symbolerna.

Explosiv

Extremt
eller mycket
brandfarligt

Oxiderande

Gas
under tryck

Frätande

Giftig

Skadlig

Hälsosfarlig

Miljöfarlig

Anmäl ny skolverksamhet och ändrad verksamhet

Ny eller förändrad verksamhet ska anmälas sex veckor innan start

Ny verksamhet och nya lokaler för skolverksamhet ska anmälas till miljökontoret. På blankett "Lokal för barnomsorg, fritidsverksamhet, skola anmälan för: <https://service.eskilstuna.se/MenuGroup.aspx?groupId=16>

Det innebär att om en ny huvudman tar över verksamheten, ska det anmälas även om den tidigare också använts till skolverksamhet. Även förändringar såsom ombyggnation eller förändrat elev-/barnantal ska anmälas.

Anmälan ska göras sex veckor innan en verksamhet startar eller förändras.

Kontakta alltid miljökontoret inför förändringar, även om du själv inte tror att anmälan behöver göras.

Miljösanktionsavgift vid utebliven anmälan

Om en anmälan kommer in för sent eller inte alls måste miljö- och räddningstjänstnämnden besluta om en miljösanktionsavgift. Beloppet är fastställt i en särskild förordning till miljöbalken om miljösanktionsavgifter och tillfaller staten.

Avgift för anmälan

Tiden för att handlägga en anmälan debiteras enligt taxan för miljökontorets verksamhet med en fast engångsavgift. I anmälningsavgiften ingår tid för administration och ett tillsynsbesök.

Avgift för ordinarie tillsyn

Miljökontoret arbetar sedan 2010 utifrån ett avgiftssystem med årliga avgifter för vissa verksamheter. Den årliga avgiften debiteras från och med året efter att verksamheten startat. (Livsmedelslagen har ett separat avgiftssystem som inte hänger ihop med miljöbalksavgifterna.)

Den ordinarie tillsynen av skolverksamheter görs vart tredje år, men avgiften slås ut på tre år istället för att debiteras som en klumpsumma i samband med tillsynen.

Om flera brister upptäcks vid en inspektion kan ni debiteras extra utöver den årliga avgiften. Bedömningen görs utifrån ett särskilt poängformulär. En ur vårt perspektiv väl skött verksamhet ska också kunna premieras, vilket innebär att den årliga avgiften kan sänkas. Tanken med det

är att verksamheter med en bra egenkontroll inte ska behöva kontrolleras i lika hög grad.

Tillsynsmyndigheten har rätt att ta ut en avgift för all tillsynstid.

Arbetsmiljö

I miljöbalken ingår inte arbetsmiljöfrågor, men det finns många likheter i kraven på utformning och innehåll. Samordna gärna systematiskt arbetsmiljöarbete, egenkontroll enligt miljöbalken, egenkontroll enligt livsmedelslagen, brand-skyddskontroll etc.

Lagtext, publikationer och annan information

Det finns en hel del information och material att hämta från olika myndigheter och organisationer.

Publikationer

- Bullret bort, en liten handbok om god ljudmiljö i förskolan (Socialstyrelsen)
- Smitta i förskolan – Kunskapsöversikt (Socialstyrelsen)
- Buller – Höga ljudnivåer och buller inomhus (Folkhälsomyndigheten)
- Hygien, smittskydd och miljöbalken – objektburen smitta (Folkhälsomyndigheten)
- Egenkontroll inom hälsoskyddsområdet (Socialstyrelsen)

Kemikalieinspektionen

På kemikalieinspektionens hemsida finns en broschyr som heter kemikalier i barns vardag

Mer information finns på:

www.socialstyrelsen.se

www.folkhalsomyndigheten.se

www.kemi.se

www.eskilstuna.se

Kontakt

Kontakta oss gärna om du har frågor. Miljökontorets hälsoskyddsinspektörer kan nås via telefon 016-710 10 00 vxl eller e-post miljokontoret@eskilstuna.se

Bilaga till

Hälsa och miljö i skolan och förskolan

Mer om smittskydd

Då barnen och personalen i en förskola vistas i en begränsad miljö och har mycket kontakt med varandra så är risken för smittspridning stor. Det förskolan själva kan göra för att jobba med att få ner smittspridningen är att ha tydliga rutiner. Rutinerna bör omfatta allt från handhygien till tvätt av leksaker till städning. Det finns även andra saker som förskolan kan jobba med för att minska smittspridning, exempelvis att vistas utomhus och att dela upp stora barngrupper till mindre barngrupper.

Vid inspektioner har vi ofta sett att en inhyrd städfirma har tydliga rutiner över vad som ska göras, hur ofta och av vem, medan det helt och hållet kan saknas rutiner för dammtorkning, rengöring av leksaker, tvätt av filter och mjukisdjur och annat som förskolans pedagoger ofta själv ansvarar för. Ändå är till exempel mjukisdjur en stor källa till att sprida infektioner mellan barnen och är en lika viktig del att ha koll på.

Ju mer nära in på varandra barnen är i förskolan, desto större är risken för smittspridning och sjukfrånvaro; inte bara för barnen, utan även för förskolans personal, föräldrar, mor- och farföräldrar och andra i samhället som smittan sprids vidare till.

Lokalerna och luftomsättningen är givetvis viktig ur smittskyddssynpunkt, men även i vilken omfattning förskolan vistas utomhus och rengöringen av leksaker och utsatta ytor som lätt sprider smittoämnen vidare spelar stor roll för smittspridningen. Tydliga regler om när barn och personal ska stanna hemma från förskolan vid sjukdom är förstås också viktigt.

Rutiner

Ur smittskyddssynpunkt är det viktigt att förskolan har gemensamma rutiner för:

Hygienrutiner

Handtvätt med tvål och vatten rekommenderas före måltid eller annan mathantering samt efter varje toalettbesök, blöjbyte, utevistelse, snythjälp* och hantering av smutstvätt.

*Här bör det skiljas på nya och använda snytnäsdukar. T.ex. kan de förvaras i olika fickor.

Rengöring av leksaker

För att minimera smittspridning mellan barnen ska rengöring av leksaker ske minst två gånger per år. Vid smittperioder bör förskolan plocka bort en del av leksakerna och tvätta de som finns framme lite oftare under smittperioden.

Tvätt av textilier

Vid användning av frottéhanddukar ska varje barn ha en egen handduk och dessa ska då hänga separerade. Om frottéhanddukar används vid skötbord ska denna tvättas mellan varje användning och i övrigt behandlas som engångsmaterial. Användning av frottéhanddukar bör dock undvikas i båda lägen.

Om förskolan har sovstund ska man tänka på att tvätta textilierna regelbundet. Örngott ska tvättas en gång i veckan medan filtar och madrassöverdrag ska tvättas två gånger i månaden.

Har förskolan gardiner ska dessa tvättas minst en gång per år. Många förskolor har rutinen att byta gardiner vid jul och då tvätta de andra.

Skötbord

Förskolan ska ha rutiner för blöjbyte. Rutinerna ska finnas ovan varje skötbord då det ska vara tydligt för föräldrar eller vikarier vilka rutiner som gäller. Viktigt att tänka på att när skötbordet rengörs så ska det inte torkas av med handsprit utan med ytdesinfektion som innehåller rengörande tensider (bakteriehämmande).

Utevistelse

I vilken omfattning barn och personal vistas ute har en påverkan på smittspridningen på förskolan. Det är viktigt att barnen vistas ute dagligen.

Sandlådan

Att sanden i sandlådan är ren är också något som förskolan ska ha kontroll på. Rutin bör även finnas för att minska risken för att sanden förorenas av till exempel katter. Om sandlådan ej övertäcks när den inte används ska sanden bytas eller rengöras regelbundet.

Vattenaktiviteter

En del förskolor har rum som är utformade för vattenlekar- och aktiviteter. Om somrarna brukar det även förekomma att förskolor har vattenaktiviteter utomhus, då exempelvis badbalja, pool eller vattenspridare används.

Ur smittskyddssynpunkt är det inte lämpligt att barn delar badbalja/pool då det har förekommit smittspridning via avföring. För att minimera risken för smittspridning rekommenderar miljökontoret istället att förskolan använder vattenspridare.

**Har du frågor, ring gärna 016-710 10 00
och fråga efter en miljöinspektör på hälsoskydd**